

ВИКОРИСТАННЯ В ТУРИЗМІ ФОРТИФІКАЦІЙ ХІХ СТОЛІТТЯ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Надзвичайно популярними в туризмі є фортифікаційні дестинації як основи для розвитку історико-культурного та, зокрема, замкового (фортифікаційного) туризму.

Львівська область володіє значною кількістю оборонних споруд різних часів і типів (городища та замчища давньоруського часу, середньовічні замки, бастионні укріплення, інкастельовані сакральні споруди, фортифікації ХІХ ст., укріплені лінії першої та другої світових воєн тощо). Склалось так, що найатрактивнішими є саме середньовічні та бастионні замки, сакральні оборонні споруди. Вони найчастіше включаються у туристичні маршрути. Натомість фортифікації ХІХ ст. практично в туризмі не використовуються [1].

На теренах Львівської області збереглися наступні фортифікації ХІХ ст.: Львівська Цитадель (1850-56 рр.), Брюховицький форт (1887 р.), фрагменти фортеці Перемишль (1850-1900 рр., форти поблизу с. Поповичі), Миколаївська фортеця (1854-1914). Розглянемо аспекти їхнього використання в туризмі.

Львівська Цитадель. Збудована у 50-их рр. ХІХ ст. Австрійці звели цитадель у вигляді шести башт та казарм. Дві башти були квадратними, а ще чотири – круглими. Квадратні башти склалися із трьох поверхів та завершували казарми по боках. На півночі, північному сході, півдні та південному заході були зведені двоповерхові круглі башти. З цих башт повинен був вестись гарматний обстріл під час сутичок. Навколо башт вирили рів із пастками [2].

Для того, щоб зберегти споруди, що входили до комплексу цитаделі, влада міста віддала їх у приватну власність. З 2012 р. львівська цитадель має статус пам'ятки архітектури національного значення. Приміщення колишніх казарм сьогодні орендує банк. У башті №1 розташовується книгосховище наукової бібліотеки ім. Василя Стефаника. Башту №2 переобладнали під готель «Цитадель Інн». Башта №3 стоїть у напівзруйнованому вигляді. Вежа №4 відновлена за державний кошт, проте не використовується з часу реконструкції [3].

Фортеця Цитадель частково використовується у екскурсійних маршрутах, які пропонують львівські туристичні фірми, одна з круглих веж пристосована під готель.

Брюховицький форт. Будівництво форта, як одного з 11 фортів, що мали забезпечувати кругову оборону міста, розпочато у 1887 р. Форт розташований у смт Брюховичі, що на північний захід від Львова, на З'явленській горі (пагорб у

межах Розточчя), неподалік від брюховицького цвинтаря і лісництва. Форт займає вигідне становище на вершині пагорба, який з трьох боків (з півночі, заходу й півдня) має стрімкі схили і з якого було добре видно довколишні долини на багато кілометрів. Форт складається з кількох критих галерей з бійницями, споруджених з цегли (стіни) і бетону (перекриття, бруствери), а також мережі окопів. Використовувався під час першої світової війни як австрійськими, так і російськими військами. Після цього форт ніхто більше не використовував. Нині він перебуває у напівзруйнованому стані. У туризмі також не використовується [4].

Фортеця Перемишль – це потужний комплекс оборонних споруд довкола міста Перемишль (тепер Польща), споруджений у 1850-75 рр. На теренах сучасної України розташовано шість з них (розтягнулися вздовж українсько-польського кордону на відстані шести кілометрів), а саме: форт «Лисічка» (1897-1903), форт «Плешевичі» (1882-1886), форт «Марушка Ліс» (1882-1886), форт «Биків» (1895-1900), форт «Поповичі» (1900), форт «Дзевенчиці» (1897-1900). Всі згадані форти розташовані на вершинах пагорбів, перебувають у занедбаному стані [5; 6].

Через розміщення у прикордонній зоні доступ до фортів обмежений, тому вони не включаються у туристичні маршрути. Натомість, на території Польщі кожен форт є окремим туристичним об'єктом і перебуває у доглянутому стані. Створено пішохідний та велосипедний туристичний маршрут «Forteczna Trasa Rowerowa», який пролягає через форти перемиської фортеці і користується популярністю серед туристів [6].

У 2009-2011 рр. біля фортифікаційних споруд, що розташовані поблизу українського села Поповичі, проводили фестиваль мистецтв Fort.Missia. В 2012 р. фестиваль провели на території Польщі. В 2013 р. він відбувся востаннє [7].

Миколаївська фортеця. У 1854–1855 рр. на р. Дністер біля с. Розвадів та м. Миколаїв споруджено 8 земляних редутів передмостового укріплення. З 1895 по 1901 рр. проведено розбудову Миколаїв-Розвадівського передмостового укріплення: зведено 30 споруд – земляних піхотних редутів, артилерійських батарей та укріплень для змішаного гарнізону. У 1913–1914 рр. відбувся останній етап розбудови. Фортифікації активно використовувалися у роки першої світової війни як австрійськими, так і російськими військами. Після другої світової війни значну кількість укріплень знищено. З укріплень 1895–1901 рр. до нашого часу збереглися 3 редуту та 1 батарея, ще 2 редуту та 3 батареї – частково [8]. Укріплення мають високий туристичний потенціал, але, на жаль, не використовуються у туристичній діяльності.

На теренах Львівської області збереглися унікальні фортифікації XIX ст. Більшість з них перебувають в незадовільному стані і не використовуються у туризмі. При розумному капіталовкладенні та промоції цих дестинацій вони можуть стати цікавими складовими фортифікаційних туристичних маршрутів.

1. *Каднічанський Д.А., Завадовський Т.Б., Каднічанська М.Я.* Стан та перспективи розвитку замкового туризму у Львівській області *Географія та туризм: Науковий збірник.* – № 43. – К., 2018. – С. 73–82.
2. *Юрчакевич М.* До історії Львівської Цитаделі // *Галицька брама.* № 3 (39), Березень '98 – Фортифікації Львова. – С. 24–26.
3. Львівська Цитадель. URL: https://md-ukraine.com/ua/object/detail/1413_lvivska-citadel.html
4. Брюховицький форт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Брюховицький_форт
5. *Божук Т., Яремчук С.* Місце забутих твердинь на Львівщині // *Фортифікації в туризмі: потенціал, стан, промоція, інновації: Матеріали міжнародного науково-практичного інтернет-семінару (Київ, 23 квітня 2021 р.).* – К.: ТОВ «Геопринт», 2021. – С. 61–64.
6. *Чернега О.* Формування репутації дестинацій з використанням ресурсного потенціалу фортифікаційних споруд // *Фортифікації в туризмі: потенціал, стан, промоція, інновації: Матеріали міжнародного науково-практичного інтернет-семінару (Київ, 23 квітня 2021 р.).* – К.: ТОВ «Геопринт», 2021. – С. 106.
7. Фестиваль Fort.Missia. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Fort.Missia>
8. *Петрик В., Ющенко М.* Туристичний потенціал Миколаїв-Розвадівського передмостового укріплення 1854–1914 років // *Фортифікації в туризмі: потенціал, стан, промоція, інновації: Матеріали міжнародного науково-практичного інтернет-семінару (Київ, 23 квітня 2021 р.).* – Київ: ТОВ «Геопринт», 2021. – С. 122–125.

Галатенко Ірина, Винниченко Ігор

ФОРТИФІКАЦІЙНІ СПОРУДИ МОЛДОВИ ТА ЇХНЄ ВИКОРИСТАННЯ В ТУРИЗМІ

Усього кілька фортифікацій на території Молдови (певне, пояснення цього – у невеликій за розмірами території країни) у різний спосіб як використовуються в туризмі, так і популяризуються. Найвідвідуванішим є Сорокська та Бендерська фортеці. Ці об'єкти входять до комбінованих екскурсійних програм молдовських та зарубіжних туристських фірм, а також належно реставруються та промотуються.

Сорокська фортеця, що знаходиться в м.Сорóки, збудована у 1540-х роках. [17] Всередині її облаштовано Музей історії та етнографії. Поза те, на її території проводяться археологічні розкопки з метою виявлення під кам'яною будівлею земляної та дерев'яної фортець, будованих за часів Штефана Чел Маре. [12; 19; 20]

Для популяризації твердині шляхом покращення її технічного стану за ініціативою уряду було здійснено європейський проєкт «Середньовічні перли-

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
географічний факультет, Військовий інститут

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
географічний факультет

Одеський національний університет імені І.І.Мечнікова
геолого-географічний факультет

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
кафедра туристичного бізнесу та країнознавства

Волинський національний університет імені Лесі Українки
кафедра туризму та готельного господарства

Ужгородський національний університет
факультет туризму та міжнародних комунікацій

Луцький національний технічний університет
кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

Мукачівський державний університет
кафедра географії та суспільних дисциплін

Київський національний лінгвістичний університет
кафедра психології і туризму

Економічний університет у Катовіцах

Сілезький університет у Катовіцах
Інститут суспільно-економічної географії і управління простором

Верхньосілезька академія імені Войцеха Корфантего

Управління туризму та промоцій Київської міськдержадміністрації

Асоціація в'їзних туроператорів України

Київське військово-історичне товариство

Інститут досліджень діаспори

ВІЙНА ТА ТУРИЗМ

Матеріали
міжнародної науково-практичної конференції
Київ, 11 листопада 2022 р.

УДК 338.48:355.422(477:470)(082)

В42

Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 11 листопада 2022 р.) – К.:ТОВ «Геопринт»,2022. – 319 с.

*Рекомендовано до друку Вченою радою географічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
протокол № 3 від 25 жовтня 2022 р.*

*Рекомендовано до друку Вченою радою Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
протокол № 3 від 17 листопада 2022 р.*

Рецензенти:

Мальська Марта

докторка економічних наук, професорка
Львівський національний університет імені Івана Франка

Король Олександр

доктор географічних наук, професор
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Антоненко Володимир

доктор географічних наук, професор
Київський університет культури

ISBN 978-617-674-060-5

Збірка матеріалів міжнародної науково-практичної конференції містить його програму та результати студіювань науковців, педагогів, аспірантів і студентів різних регіональних центрів, а також практиків туризму. У публікаціях висвітлюються та аналізуються питання впливу воєнних дій на туристсько-рекреаційний потенціал території, втрат туризму через російсько-українську війну, воєнного туризму як навчальної дисципліни, глобальних викликів для України та світу війн та воєнних конфліктів, резильєнтності туристської індустрії під час війн та воєнних конфліктів, впливу на міжнародний туризм українсько-російської війни, етноксогогенного потенціалу воєнно-історичного туризму та об'єктно-предметної сутності цієї складової воєнного туризму, фортифікацій в туризмі (потенціал, використання та перспективи), ризик-менеджменту в туризмі (фактор війн та воєнних конфліктів), а також фактор російсько-українських війн та воєнних конфліктів в гуманітарному проєкті «Місця пам'яті на мапі України».

© Винниченко І., упорядкування, 2022

Споденець І.	
Доповнена реальність як перспективна технологія розкриття інформаційного потенціалу фортифікаційної архітектури України.....	167
Парацій В.	
Завалівський замок: дослідження як форма відродження пам'яті про втрачений архітектурний об'єкт.....	170
Мітькевич О., Смирнов І.	
Лисогорівський форт (Київ) як ресурс для розвитку воєнного туризму (актуальність в умовах російської агресії проти України).....	175
Кара Х., Винниченко І.	
Фортифікації Львівщини в туризмі: проблеми та пропозиції щодо їхнього вирішення.....	180
Божук Т., Мокра А.	
Фортифікаційні споруди міста Збараж.....	184
Каднічанський Д.	
Використання в туризмі фортифікацій XIX століття у Львівській області.....	188
Галатенко І., Винниченко І.	
Фортифікаційні споруди Молдови та їхнє використання в туризмі.....	190
Руднєва А., Смирнов І.	
Замок Читтор – видатна пам'ятка індійського оборонного зодчества.....	194
Долгова К., Винниченко І.	
Фортифікаційні споруди Польщі як туристські об'єкти.....	199
Любіцева О., Смирнов І.	
Саксайваман – найпотужніша цитадель інків як ресурс мілітарі-туризму.....	203

Воєнний туризм як навчальна дисципліна в закладах вищої освіти України та зарубіжжя

Сокол Т., Фастовець О.	
Зміни в змісті підготовки фахівців сфери туризму в повоєнний період.....	208
Винниченко І.	
Воєнно-туристський атлас України: від ідеї створення до сьогодення.....	211
Гуда А.	
Воєнний туризм: теоретичні засади та перспективи розвитку у післявоєнній Україні.....	213
Яковенко Т., Винниченко І.	
Топоніміка Житомира в Воєнно-туристському атласі України.....	217

Воєнно-історичний туризм: об'єктно-предметна сутність, вітчизняний та іноземний досвід

Кучерява Г.	
Перспективи розвитку воєнно-історичного туризму в Україні.....	223
Борисова О., Бунтова Н., Гринюк Д.	
Персоніфікація у воєнно-історичному туризмі (регіональний аспект).....	225

Наукова література

Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 11 листопада 2022 р.) – К.:ТОВ «Геопринт»,2022. – 319 с.

Упорядник І.Винниченко

За зміст, орфографію та стилістику тексту, а також за порушення авторських прав відповідальними є автори публікацій

Збірка матеріалів міжнародної науково-практичної конференції містить його програму та результати студіювань науковців, педагогів, аспірантів і студентів різних регіональних центрів, а також практиків туризму. У публікаціях висвітлюються та аналізуються питання впливу воєнних дій на туристсько-рекреаційний потенціал території, втрат туризму через російсько-українську війну, воєнного туризму як навчальної дисципліни, глобальних викликів для України та світу війн та воєнних конфліктів, резильєнтності туристської індустрії під час війн та воєнних конфліктів, впливу на міжнародний туризм українсько-російської війни, етноксогогенного потенціалу воєнно-історичного туризму та об'єктно-предметної сутності цієї складової воєнного туризму, фортифікацій в туризмі (потенціал, використання та перспективи), ризик-менеджменту в туризмі (фактор війн та воєнних конфліктів), а також фактор російсько-українських війн та воєнних конфліктів в гуманітарному проекті «Місця пам'яті на мапі України».

ТОВ "Геопринт"

Україна, 03150 м. Київ, вул. Велика Васильківська, 69

e-mail zakaz@geoprint.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 7203 від 02.12.2020 р.